

В. А. Столяр, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

**МЕРЕЖА ТА ОСОБЛИВОСТІ УЧНІВСЬКИХ КОНТИНГЕНТІВ
ВЕЧІРНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ
(1943 – 1991 рр.)**

Столяр В. А.

Мережа та особливості учнівських контингентів вечірньої загальноосвітньої школи України (1943 – 1991 рр.)

У статті подано результати дослідження розвитку мережі та особливостей учнівських контингентів вечірньої загальноосвітньої школи України (1943-1991 рр.). Розглянуто організацію прийому до школи та збереження контингенту учнів, виявлення прогалин в їхніх знаннях та робота з усунення їх, комплектування класів, режим навчальної роботи школи.

Ключові слова: мережа вечірніх загальноосвітніх шкіл, учнівські контингенти, педагогічний процес, УРСР.

Столяр В. А.

Сеть и особенности ученических контингентов вечерней общеобразовательной школы Украины (1943 – 1991 гг.)

В статье представлены результаты исследования развития сети и особенностей ученических контингентов вечерней общеобразовательной школы Украины (1943-1991 гг.) Рассмотрена организация приема в школу и сохранения контингента учащихся, выявление пробелов в их, знаниях и работа по устранению их комплектования классов, режим учебной работы школы.

Ключевые слова: сеть вечерних общеобразовательных школ, ученические контингенты, педагогический процесс, УССР.

Метою нової української системи освіти, як зазначається у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, є створення умов для розвитку й самореалізації природних здібностей кожної особистості, формування поколінь, здатних навчатися впродовж усього життя. Реалізація поставлених завдань потребує подальшого дослідження розвитку педагогічного процесу у вечірніх школах України.

Розвитку вечірніх середніх загальноосвітніх шкіл України присвячені праці С. Вершловського, І. Дронова, Л. Зюбина, Ю. Кулюткина, С. Кульбіді, О. Лебедева, В. Онушкина, Е. Тонконогої, В. Чепелева та ін.

Метою публікації є дослідження розвитку мережі та особливостей учнівських контингентів вечірньої загальноосвітньої школи України (1943 – 1991 рр.)

Відродження загальноосвітньої школи відбувалося після визволення території України від німецько-фашистських загарбників у 1943 – 1944 рр. Поновленню роботи шкіл сприяла видана Постанова РНК УРСР від 28 вересня 1943 р. «Про відновлення роботи шкіл УРСР у 1943/44 н. р. на території, визволеній від німецьких окупантів». До 1 жовтня 1943 р. було відкрито мережу вечірніх загальноосвітніх шкіл робітничої та сільської молоді [1, с. 32 – 34].

Законом про четверту п'ятирічку передбачалося створення такої кількості шкіл робітничої та сільської молоді, яка могла б забезпечити всю молодь, котра бажає підвищити свій рівень освіти [8, с. 44 – 45]. З 1945 по 1950 рр. кількість шкіл збільшилася з 2042 до 4906 тис., а число учнів – з 101,5 до 291,8 тис. (а саме: з 94,7 до 251,4 тис. в 1 – 8 кл. та з 6,8 до 40,4 тис. в 9 – 10(11) кл.). Так, кількість вечірніх шкіл зросла у 2,4 рази, а число учнів – у 2,87 рази [7, с. 23].

Зростання кількості вечірніх шкіл спостерігалось до 1953 р., їх налічувалося 4933 тис., з чисельністю учнів – 386,3 тис. З наступного року кількість шкіл поступово зменшувалася, а контингент учнів зростав. У 1957 р. в «Збірнику наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР» були надруковані вказівки про порядок прийому учнів до шкіл робітничої і сільської молоді УРСР, де зазначалося, що до шкіл робітничої та сільської молоді приймаються особи чоловічої та жіночої статі віком від 15 років та старші, які працюють на підприємствах, транспорті, в установах, організаціях, колгоспах, радгоспах, а також інваліди війни та праці. До шкіл робітничої та сільської молоді приймалися: учні ремісничих училищ та профтехшкіл за наявності письмового дозволу директора відповідного училища; до початкових шкіл –

особи, які за своїм віком не підлягали обов'язковому навчанню у відповідних класах масових шкіл; на загальних підставах – домашні господарки; особи, які не працюють за станом здоров'я; по догляду за малими дітьми та хворими; демобілізовані з Радянської Армії. Прийом учнів проводився до всіх класів початкових, семирічних та середніх шкіл робітничої та сільської молоді як доукомплектуванням існуючих класів, так і до новоорганізованих, згідно з народногосподарським планом по контингентах, встановленим для кожної школи [2, с. 21]

Внаслідок перебудови системи народної освіти мережа вечірніх загальноосвітніх шкіл в країні набула якісних змін. У 1959/60 н. р. нараховувалося 5 634 тис. що охоплювали 452,5 тис. учнів. Вже у наступному навчальному році кількість вечірніх шкіл збільшилася до 9 529 тис. з контингентом 835,7 тис. учнів, тобто майже у два рази більше, ніж у 1950 р. [7, с. 23].

28 серпня 1961 р. Рада Міністрів УРСР за народногосподарським планом збільшила контингент учнів у школах робітничої і сільської молоді на 104,4 тис. чоловік, а також схвалила ініціативу ЦК ЛКСМ України та Міністерства Освіти УРСР про охоплення навчанням на громадських засадах 206,2 тис. осіб працюючої молоді, яка не мала початкової освіти. У зв'язку з цим проводилася роз'яснювальна робота серед молоді, яка не мала восьмирічної та середньої освіти, щодо охоплення її навчанням. Вживалися заходи по забезпеченню шкіл працюючої молоді приміщеннями для додаткового контингенту, педагогічними кадрами та підручниками [15, с. 32].

Колегією Міністерства освіти УРСР та ЦК ЛКСМ постійно здійснювався контроль за виконанням народногосподарського плану щодо учнівських контингентів у вечірніх школах. Наприклад, у Запорізькій області на початок 1961 р. не була проведена належна масово-роз'яснювальна та організаторська робота по залученню працюючої молоді до навчання у вечірніх школах. У результаті на 1 вересня 1961 р. у вечірніх та заочних школах області налічувалася 26,5 тис. учнів замість передбачених планом 35 тис. учнів. За

станом на 20 жовтня 1961 р. народногосподарський план по учнівських контингентах виконали тільки 6 районів і міст з 26. У більшості районів (Велико-Токмацькому, Пологівському, Веселівському, Кам'янсько-Дніпровському, Куйбишевському, Мелітопольському, Михайлівському, Бердянському, Червоноармійському, Якимівському) прийнято учнів менше встановленого плану. Незадовільно була проведена робота по охопленню навчанням юнаків та дівчат, які не мали восьмирічної освіти. В V – VIII кл. вечірніх шкіл навчалось 10,5 тис. чоловік, тоді як в області людей такого віку налічувалося 89 тис. чоловік. Ще гірша ситуація спостерігалася в сільській місцевості [20, с. 2].

У Житомирській та Чернівецькій областях протягом 1961 р. також недостатньо було охоплено навчанням сільську молодь, яка не мала освіти за початкову школу. В Житомирській області підлягали охопленню навчанням 12,1 тис. чоловік, проте в початкових класах шкіл сільської молоді не навчався жоден учень, а в школах робітничої молоді навчалось лише 132 учні. В Чернівецькій області відповідно з 11,7 тис. чоловік навчалось тільки 165 учнів. Недостатньо уваги приділялося охопленню навчанням тих, хто не мав освіти за восьмирічну школу. З сільських шкіл щороку відсівалося 30-40 % учнів [19, с. 3 – 4]. Народногосподарський план у Кримській області 1961/62 н. р. було виконано на 88,9 % (за планом 30 тис., навчалось 26,691 тис. учнів). Спостерігалось також незадовільне відвідування занять та великий відсів [18, с. 8]. У Сумській області план по контингентах у V-VIII кл. сільських шкіл виконано на 90,3 %, робітничих шкіл на 50 %. На 1964 р. налічувалося понад 20 тис. молоді, яка не мала восьмирічної освіти [17, с. 2].

Досвід роботи вечірніх шкіл м. Мелітополя показав, що важливою причиною відсіву учнів було невиправдане поєднання навчання з роботою. Наприклад, кількість учнів у вечірній школі № 3 м. Мелітополя в 1962/63 н. р. збільшилась порівняно з попереднім навчальним роком майже в два рази. Цьому сприяв запроваджений в 1961/62 н. р. колективом школи режим дня для учнів зі скороченим робочим тижнем, днем, та тих шкіл і класів, які

знаходилися на підприємствах. Практика школи показала, що успішність у класах, організованих на підприємствах, була вищою, ніж в школах віддалених, оскільки учні не затрачали часу на дорогу. Режим дня обговорювався на зборах класних керівників спільно з членами старостату. Це давало можливість учням побачити приховані резерви часу, а вчителям – переконатися, як мало часу залишається учням для самостійної роботи. Такі заходи сприяли більш раціональному використанню часу. Н. Д. Сезько зауважив, що «необхідно враховувати те, що режим дня необхідно планувати з урахуванням конкретних умов, таких, як місцезнаходження школи та підприємства, початок роботи та тривалість робочого дня, наявність транспорту та ін.» [21, с. 83 – 84].

У 1962 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову «О льготах для лиц, обучающихся без отрыва от производства в школах рабочей и сельской молодежи – вечерних (сменных, сезонных) и заочных средних общеобразовательных школах» [5], за якою надавалася додаткова восьмиденна відпустка зі збереженням заробітної плати для здачі екзаменів учнями восьмих класів вечірньої школи. Такі заходи сприяли успішній боротьбі за збереження контингенту учнів педагогічним колективом. Учитель Малинської вечірньої школи Житомирської області І. А. Подольський у статті «Настойчивость и еще раз настойчивость» писав, що «учні користуються всіма пільгами та перевагами, які встановлені державою для тих, хто працює та навчається. На паперовій фабриці робітникам, які успішно поєднують працю та навчання, в першу чергу видають грошові премії, виносять подяки, надають квартири, допомагають влаштувати дітей в ясла та садочки». Автор публікації також звертає увагу на те, що з кожним роком зростає число учнів, і пояснює це тим, що «працюючі с. Малина добре розуміють, що в період бурхливого технічного прогресу неможливо успішно працювати, керувати складними машинами та механізмами, не маючи глибоких загальноосвітніх знань» [11, с. 17 – 18].

Учителі вечірніх шкіл використовували різні методи роботи для того, щоб зменшити відсів учнів. Так, в Гвардійській вечірній школі Кримської області за ініціативи педагогічного колективу було організовано змагання для

поліпшення регулярного відвідування учнями навчальних занять під гаслом: «Для успішного закінчення третьої чверті та своєчасної підготовки до екзаменів всебічно покращимо наше відвідування». Такі змагання сприяли зміцненню класних колективів, покращенню відвідування занять, зменшенню прогалин в знаннях учнів; вдалося повною мірою ліквідувати пропуски занять без поважної причини та підвищити рівень успішності учнів. До змагань відвідування в школі в другій чверті становило 85 %, в третій та четвертій чвертях відповідно 89 % та 93 %. Кращі класи преміювалися. Наприклад, Кримська дослідна станція садоводства та радгосп «Гвардійський» організували екскурсію учнів південним берегом Криму [4, с. 71].

За даними дослідження, проведеним у 1967/68 н. р. НДІ, у вечірніх (змінних) та заочних середніх школах щорічно відсів учнів збільшувався на 1 – 2 %, причому існувала тенденція до збільшення їх кількості. Дослідження показало, що значна частина учнів вибувала в перших числах вересня, ще не приступивши до занять (20 – 30 %). Протягом вересня-жовтня залишали навчання ще 20 % учнів. Таким чином, більше 50 % учнів залишали школи в перші місяці навчання. Причини, за якими учні залишали школи, були різні: призов до лав армії, зміна місця проживання, стан здоров'я та ін. Також негативно впливали на навчання віддаленість школи від місця роботи, дому, навчальний режим, стомлюваність після трудового дня тощо. Через відсутність відповідних форм навчання часто залишали школи учні, що працювали водіями на міжнародних перевезеннях, працівники залізничного, річкового та морського транспорту [3, с. 54].

Щоб наблизити школу до місця проживання і роботи учнівського контингенту, «Положення про вечірню (змінну) середню загальноосвітню школу» передбачало створення навчально-консультативних пунктів. Була введена єдина методика обліку працюючої молоді і дорослих, які не мали середньої освіти, що дозволило районним і міським Радам народних депутатів визначати щорічні планові завдання підприємствам, колгоспам та радгоспам щодо направлення на навчання осіб, які не мали середньої освіти.

Вечірній школі відводилась важлива роль у виконанні рішень XXIV з'їзду КПРС про завершення переходу молоді до загальної середньої освіти. Згідно з постановою ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР, в країні вперше була введена єдина система обліку і планування навчання молоді до 29 років, яка не мала середньої або восьмирічної освіти, забезпечувалось підвищення загальноосвітнього рівня робітників та колгоспників віком понад 29 років, які мали лише початкову освіту [9, с. 98]. Так, на початок 1971/72 н. р. вперше за останні декілька років план комплектування вечірніх шкіл в Україні був виконаний на 100 % [9]. Цьому сприяла організаційно-педагогічна діяльність щодо залучення молоді до вечірніх шкіл, яку здійснювали представники партійних, радянських, комсомольських та профспілкових організацій, комісії місцевих Рад депутатів (з народної освіти, справах неповнолітніх та ін.); середня і нижча ланка працівників виробництва (керівники ділянок, майстри, бригадири, ланкові та ін.); вихователі молодіжних гуртожитків, вчителі шкіл всеобучу, працівники ПТУ; працівники військкоматів; працівники закладів культури; актив працівників житлових контор та домогосподарств, батьків, учнів шкіл [6, с. 11].

Дослідження показало, що з 1945 р. до 1972 р. в УРСР значно розширилася мережа вечірніх шкіл та збільшився контингент учнів (див. табл. 1.) [7].

Таблиця 1

Вечірні (змінні) загальноосвітні школи (дані на початок н. р.)

Роки	Кількість шкіл	В них учнів – тисяч чоловік	В тому числі	
			В 1–8 кл.	В 9–10(11) кл.
1945/46	2042	101,5	94,7	6,8
1950/51	4906	291,8	251,4	40,4
1951/52	4408	306,9	255,0	51,9
1952/53	4434	328,8	264,0	64,8
1953/54	4933	386,3	301,3	85,0

1954/55	4497	384,8	277,0	107,8
1955/56	4153	357,2	242,0	115,2
1956/57	3915	372,6	241,9	130,7
1957/58	3589	355,8	198,9	156,9
1958/59	3806	361,0	196,6	164,4
1959/60	5634	452,5	272,6	179,9
1960/61	6643	566,0	324,9	241,1
1961/62	9386	835,8	343,1	492,7
1962/63	8905	1139,0	408,1	730,9
1963/64	6740	1164,5	341,3	823,2
1964/65	6051	1261,9	318,0	943,9
1965/66	5208	1240,8	259,2	981,6
1966/67	4231	1108,1	207,8	900,3
1967/68	3591	1026,9	173,4	853,5
1968/69	2896	908,0	131,3	776,7
1969/70	2677	916,2	106,9	809,3
1970/71	2344	885,5	85,3	800,2
1971/72	2249	890,4	74,7	815,7

Міністерством освіти СРСР та Міністерством фінансів СРСР з метою контролю та подальшого покращання роботи вечірніх шкіл в 1976/77 н. р. були здійснені перевірки, які виявили факти незадовільного відвідування учнями занять, неправильного комплектування та низької наповнюваності класів. В циркулярному листі зазначалося, що низький рівень знань учнів є причиною численних пропусків навчальних занять. Наприклад, у вечірній школі № 11 Горлівки Донецької області більше половини уроків пропустили 72 % учнів XI класів. Також зазначено, що чимало керівників перевірених шкіл досить часто приховували явища пропусків занять. У класних журналах облік відвідування не співпадав з дійсним станом. Як негативне явище відмічено несвоєчасне інформування педагогічним колективом молодих людей щодо

залучення їх до навчання [14, с. 11 – 12]. У Миколаївській області перевірка вечірніх шкіл показала, що середню освіту здобули лише 79,2 % молодих людей. За даними ЦСУ, в області на період обліку нараховувалося 17 тис. працюючої молоді, яка не мала середньої освіти та не навчалася, не у всіх районах вівся чіткий облік такого контингенту [16, с. 4 – 5].

У зв'язку з цим Міністерством освіти СРСР визначені заходи з поліпшення керівництва роботою вечірніх шкіл, з яких відраховувалися учні, котрі без поважної причини не приступили до занять протягом шести навчальних тижнів після зарахування. Виключення зі школи здійснювали лише відповідно до п. 17 «Положення про вечірню (змінну) середню загальноосвітню школу». Такі ж заходи передбачалися щодо учнів, які протягом півріччя не здали передбачені програмами заліки, не виконували контрольні, практичні, лабораторні роботи та не ліквідували заборгованості протягом наступних двох місяців. Наказ по школі про контингент учнів буде видаватися тепер щопівріччя. Поряд з алфавітною у вечірніх школах вводиться «Книга руху учнів по класах». При скороченні кількості учнів протягом навчального року необхідно об'єднувати паралельні класи з наповненням нижче затвердженої норми або переводити їх на заочне навчання. Директорам шкіл (не менше трьох навчальних год. на тиждень), заступникам директора (не менше п'яти навчальних год. на тиждень) було встановлено мінімальну кількість уроків, консультацій та заліків для обов'язкового відвідування з метою посилення ефективності внутрішньо-шкільного керівництва та контролю за організацією педагогічного процесу [14, с. 14].

У 1978 р. почали діяти навчальні комітети на основі «Положення об ученическом комитете в общеобразовательной школе», основне завдання яких полягало у сприянні керівництву школи, педагогічному колективу, комсомольській та піонерській організаціям у забезпеченні отримання кожним учнем повної середньої освіти. Діяльність учкому посилювала контроль за контингентом учнів, а саме: здійснювалась організація обліку відвідування

навчальних занять, проводилась боротьба з пропусками та запізненнями на уроки, здійснювався контроль за виконанням учнями режиму дня [12, с. 9 – 10].

Важливим шляхом удосконалення середньої освіти дорослих є всебічне та повсякденне співробітництво шкільних та виробничих колективів. Така робота дозволяла школам та підприємствам оперативно обмінюватися ґрунтовною інформацією, забезпечити єдність та узгодженість дій, надавала можливість усувати перешкоди в навчанні молоді, покращувати відвідування занять, попереджувати відсів учнів, збільшувати відповідальність за здійснення навчання.

За результатами 1982 р., Львівська область вперше ввійшла в число переможців республіканського огляду «Кожному молодому труженику – среднее образование». Досягти такого результату вдалося, проводячи активну організаторську та виховну роботу, спрямовану на збереження шкільного контингенту учнів, які працюють на виробництві. В минулому відсоток відсіву з школах становив 5 %, що було більше середньо-республіканського, в 1982 р. він знизився до 2,9 %. В містах Стрий, Самбір, Борислав та районах Жидачівському, Дрогобицькому, Бродівському, Старосамбірському, Пустомитівському спостерігався ще менший відсоток відсіву учнів. У 1983/84 н. р. область успішно виконала план набору учнів, а в деяких районах перевиконала. В багатьох районах все частіше запрошують на навчання працівників, вік яких перевищував тридцятирічний ценз, встановлений за умовами огляду [23, с. 7]. Такі результати досягалися у першу чергу співпрацею виробництв, де працює молодь, та органів народної освіти, які раніше більше уваги приділяли масовим школам [23, с. 7].

В основних напрямках реформи загальноосвітньої та професійної школи 1984 р. передбачено усунення недоліків у змісті та організації діяльності вечірніх шкіл, підвищення якості педагогічного процесу, упорядкування планування контингентів учнів.

Е. Тонконога відмітила, що у вечірній школі за останні роки відбулися суттєві зміни, які впливали на якість та ефективність педагогічного процесу, а саме:

- зменшилася загальна кількість учнів, які отримують середню освіту у вечірній школі (з 943 тис. в 1980/81 н. р. до 601 тис. в 1985/86 н. р. на початок навчального року);

- стабільними на протязі десяти років залишається в школі кількість учнів, які не досягли 16 р. (становлять 4 %);

- значно зменшилося число 16-річних, а також вікова група 17-19-річних (в середньому на 20 %);

- спостерігається значне збільшення контингенту учнів старших вікових груп: 20-29 років, 30 років та старших. Перша група за останні десять років виросла з 21 до 45 %, друга – з 7 до 23 %. В загальному, в Україні на початок 1985/86 н. р. 89 % складала учні у віці 17 років та старші, тобто особи, які вийшли за рамки обов'язкового навчання в масовій загальноосвітній школі. 11 % становила молодь, котра за різними причинами вибула з масової школи до здобуття середньої освіти та навчалася на виробництві або в ПТУ, які не давали середньої освіти. Таким чином, спостерігається тенденція щодо подорослішання контингенту учнів вечірньої школи, 95,3 % її учнів навчаються в IX – XI кл. [22, с. 28].

У 1986 р. Міністерство освіти СРСР прийняло низку нормативних та інструктивно-методичних документів, спрямованих на удосконалення системи середньої освіти молодих працівників, серед них: «Об упорядочении комплектования учащимися вечерних и заочных школ» (від 27.02.86, № 12); «О неотложных мерах по устранению серьезных недостатков в организации вечернего и заочного обучения работающей молодежи» (від 06.06.86, № 57). У цьому ж році було прийнято нове положення про вечірню школу «Вечерняя (сменная) средняя общеобразовательная школа» (від 14.11.86, № 228), в якому зазначалося, що вечірня школа є складовою ланкою системи народної освіти та має очну та заочну форми навчання. Положенням також встановлено, що на

базі денних загальноосвітніх шкіл можуть для працюючої молоді створюватися навчально-консультативні групи, окремі класи очного навчання, групи заочників та індивідуального навчання учнів [13, с. 13 – 14].

Враховуючи те, що в системі загальної освіти дорослих виникло чимало проблем, однією з яких є планування контингентів учнів, Міністерство освіти СРСР доручило НДІ загальної освіти дорослих, АПН СРСР розробити наукову обґрунтовану концепцію подальшого розвитку вечірньої школи. Важливим напрямом концепції стали зміни підходів до стимулювання загальноосвітнього навчання [10, с. 34 – 38], оскільки однією з причин незадовільного планування і набору контингенту було певною мірою порушення принципу добровільності навчання у вечірній школі. Часто при визначенні контингентів ігнорувалися і такі фактори, як створення сім'ї, народження дітей, що ускладнювало навчальну діяльність молодих людей, особливо жінок; служба в армії, відносно високі міграційні процеси серед молоді. Концепція вказувала на недопустимість будь-яких форм тиску у визначенні набору контингентів. У той же час рекомендувала педагогам вечірніх шкіл, працівникам органів народної освіти, представникам громадських організацій підприємств здійснювати аргументовану пропаганду серед молоді щодо значення освіти та залучення її до навчання. Також успіх справи організації навчання працюючої молоді та дорослих залежить від спільної роботи школи та виробництва [10, с. 35].

Початком перебудови в системі вечірньої освіти вважається 1986/87 н. р. Саме в цей період було відмінено жорстке планування контингентів «зверху» та розпочалася раціоналізація мережі вечірніх шкіл, приведення її в повну відповідність до кількості молоді та дорослих, що виявляли бажання та мали змогу навчатися. У 1987 р. була розроблена «концепція неперервної освіти», метою якої було створення суспільства, що навчається. У 1990 р. розроблено проект «Положение о вечерней (сменной) средней общеобразовательной школе», де зазначалося, що вечірня середня загальноосвітня школа була однією з ланок в системі неперервної освіти, забезпечувала реальну можливість працюючій молоді та дорослим отримувати профільно-диференційовану

загальну середню освіту, створювала основу для подальшої освіти та самоосвіти, професійного навчання та підвищення кваліфікації, росту загальної культури працюючих, надавала можливість всім бажаючим доповнити одну профільну підготовку іншою. Після розпаду в 1991 р. СРСР розпочалась нова ера в історії розвитку незалежної держави України. Міністерство освіти і науки України ініціювало роботу над створенням освіти на національних та демократичних засадах.

Висновки та перспективи подальшого розвитку проблеми...

Специфіка педагогічного процесу вечірньої загальноосвітньої школи у досліджуваний період визначається насамперед особливостями контингенту учнів, до яких відносимо: поєднання навчання з працею у промисловому та сільськогосподарському виробництві, у сфері обслуговування населення; неоднаковий вік учнів, наявність перерви в навчанні, втрата у деякої частини з них умінь і навичок з навчальної діяльності.

Важливого значення для підвищення якості знань в учнів вечірніх шкіл у досліджуваний період набувала організація прийому до школи та збереження контингенту учнів, виявлення прогалин у їхніх знаннях та робота з їх усунення, відповідне комплектування класів, режим навчальної роботи школи.

Література

1. Вечерняя школа : справочник по вопросам очного и заочного обучения работающей молодежи и взрослых / [сост. Жуковский А. А., Сулейманова Р. М., Трутнева М. П.]. – М. : Педагогика, 1973. – 592 с.
2. Вказівки про порядок прийому учнів до шкіл робітничої і сільської молоді Української РСР / Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1957. – № 23. – С. 21–23.
3. Гланцберг Ю. А. Отсев и его причины / Ю. А. Гланцберг // Вечерняя средняя школа. – 1969. – № 6. – С. 54–57.
4. Гордон Д. И. Соревнование между классами / Д. И. Гордон // Вечерняя средняя школа. – 1963. – № 1. – С. 71.

5. Льготы для учащихся / б. а. // Вечерняя средняя школа. – 1962. – № 5. – С. 95–96

6. Набор учащихся, комплектование классов и сохранение контингента в вечерней школе / [под. ред.. Тонконогой Е. П.]. – Ленинград : Типография проф.-техн. училища № 4, 1972. – 124 с.

7. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР : статистичний збірник / [відп. за вип. Л. Я. Нікітіна]. – К. : Вид-во «Статистика», 1973. – 316 с.

8. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов 1917-1973 гг. / [сост. А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов]. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.

9. О завершении перехода ко всеобщему среднему образованию молодежи и дальнейшем развитии общеобразовательной школы. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 20 июня 1972 г. № 463 // Народное образование в СССР: сборник нормативных актов. – М. : Юрид. Лит. – 336 с.

10. Онушкин В. Г. О состоянии и перспективах развития вечерней школы / В. Г. Онушкин, Ю. Н. Кулюткин // Вечерняя средняя школа. – 1987. – № 2. – С. 34–38.

11. Подольский И. А. Настойчивость и еще раз настойчивость / И. А. Подольский // Вечерняя средняя школа. – 1963. – № 2. – С. 17–18.

12. Положение об ученическом комитете в общеобразовательной школе // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1978. – № 18. – С. 7–14.

13. Положення о вечерней (сменной) средней общеобразовательной школе: Наказ № 228 від 14 листопада 1986 р. Міністерства освіти СРСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1987. – № 5. – С. 12–20.

14. Про заходи по поліпшенню керівництва роботою вечірніх (змінних) і заочних середніх загальноосвітніх шкіл / Заступник міністра освіти УРСР

М. В. Фоменко // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1978. – № 3. – С. 11 – 14.

15. Про збільшення контингенту учнів у школах робітничої і сільської молоді та заочних середніх загальноосвітніх школах УРСР : Наказ № 183 від 28 серпня 1961 р. Міністерства освіти УРСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1961. – № 17–18. – С. 32 – 34.

16. Про роботу відділів народної освіти Миколаївської області по виконанню рішень XXV з'їзду КПРС та XXV з'їзду Компартії України / Голова колегії – Міністр освіти УРСР О. М. Маринич // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1978. – № 17. – С. 3 – 8.

17. Про роботу шкіл працюючої молоді Сумської області : Наказ № 204 від 18 листопада 1964 р. Міністра освіти УРСР А. Бондар // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1965. – № 1. – С. 2 – 5.

18. Про роботу шкіл робітничої і сільської молоді Кримської області : Наказ № 72 від 27 лютого 1962 р. Колегії Міністерства освіти УРСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1962. – № 6. – С. 8 – 9.

19. Про роботу шкіл сільської молоді Житомирської і Чернівецької областей в світлі Закону про народну освіту : Наказ № 101 від 5 травня 1961 р. Міністерства освіти УРСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1961. – № 11. – С. 3 – 5.

20. Про стан виконання народногосподарського плану по учнівських контингентах у вечірніх (змінних) і заочних школах Запорізької області на початок 1961/62 навчального року : Постанова колегії Міністерства освіти УРСР і ЦК ЛКСМ України від 31 жовтня 1961 р. // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К. : Радянська школа, 1961. – № 22. – С. 2 – 3.

21. Сезько Н. Д. Режим дня учащихся / Н. Д. Сезько // Вечерняя средняя школа. – 1962. – № 4. – С. 83 – 84.

22. Тонконогая Е. П. Пути повышения качества учебно-воспитательного процесса / Е. П. Тонконогая // Вечерняя средняя школа. – 1986. – № 5. – С. 28 – 32.

23. Яковлев В. Я. На подъеме (Об опыте вечерних школ Львовской области) / В. Я. Яковлев // Вечерняя средняя школа. – 1982. – № 2. – С. 7 – 10.

Stoliar V.A.

Network and Peculiarities of Students' Contingents of Evening General Educational School of Ukraine (1943 – 1991)

The results of the research of the network development and peculiarities of students' contingents of evening general educational school in Ukraine (1943-1991) have been offered in the article. The organization of admittance to school and maintenance of students' contingent, founding the gaps in their knowledge and the work with their removal, classes complectation, regime of the school's educational work have been studied.

Key words: network of evening general educational school, students' contingents, pedagogical process, USSR.

Відомості про автора

Столяр Валентина Антонівна – викладач кафедри природничо-математичних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Основні наукові інтереси зосереджені на дослідженні особливостей організації педагогічного процесу вечірньої загальноосвітньої школи України (друга половина ХХ століття).

Стаття надійшла до редакції 06.12.2012 р.

Прийнято до друку 21.12.2012 р.